

Aanvullingen op “Zand erover”

Van heel veel lezers heb ik reacties op mijn boekje ontvangen: via de reactiepagina op mijn website, via het contactformulier, via mailtjes, telefoontjes en gesprekken. De elementen in het boek waarin lezers zich herkenden waren heel verschillend. Het kon gaan om Bergen op Zoom, industriële geschiedenis, mijn levenswandel, die van mijn familie, of genealogie in het algemeen. Gemeenschappelijk in de commentaren was dat ze zonder uitzondering positief waren. Als schrijver kun je daar niet genoeg van krijgen. Heel veel dank daarvoor.

Vaak kreeg ik van de lezer naast blijken van waardering ook concrete opmerkingen bij de tekst aangereikt. Een enkele keer waren die opmerkingen van literaire aard, meestal ging het om aanvullingen op de door mij verschaft informatie, een enkele keer werd ik - helaas maar terecht - gewezen op een feitelijke onjuistheid.

Met de suggesties van literaire aard kan ik alleen iets doen als er een tweede druk van “Zand erover” zou komen, iets wat ik wel hoop, maar niet verwacht.

Anders ligt het met opmerkingen over de feiten in het boek.

U als geïnteresseerde lezer wil ik graag laten delen in de extra informatie die mij langs verschillende wegen heeft bereikt. Daarom heb ik voor u een lijstje met aanvullingen en verbeteringen opgesteld. Daarbij maak ik de kanttekening dat ik onjuistheden in de cursieve passages in het boek laat voor wat ze zijn. In die passages heb ik geprobeerd een beeld van mijn leef- en denkwereld te schetsen in specifieke perioden van mijn leven. Ik heb daarbij soms gebeurtenissen met elkaar verbonden die feitelijk op verschillende momenten plaatsvonden, personen ingekleurd of van namen voorzien, alleen om het beeld van mijn gemoedstoestand, mijn eigen subjectieve waarheid, scherper te kunnen neerzetten. Ik heb die passages daarom bewust niet getoetst aan de werkelijkheid. Dat wil ik zo laten.

Lijst van aanvullingen

- Blz. 9, voetnoot i
Verscheidene lezers die Bergen op Zoom niet kennen heb ik met mijn boek nieuwsgierig gemaakt naar dit stadje. Zij willen graag meer weten over de locaties waar “Zand erover” zich afspeelt. Het beste is dan natuurlijk om een bezoek aan Bergen op Zoom te brengen. Als service vooraf vindt u aan het einde van deze lijst 3 plattegrondjes die de stad tonen
 - in 1832, net na de geboorte van mijn betovergrootvader Christiaan Rogier, de medeoprichter van RNR,
 - in 1890, het jaar waarin de vesting vrijwel geheel was geslecht en was vervangen door industrie en woningbouw en
 - heden ten dage. Alle 19^e eeuwse industriebedrijven zijn nu weer uit het stadsbeeld verdwenen, met uitzondering van de spiritusfabriek aan de kop van de oude haven.

- Blz 9, Jacques Rogier
Genealogisch ben ik gestopt bij de Rogier die eind 18^e eeuw uit Carprentas naar Nederland kwam en zich in Den Haag vestigde: Jacques. Een afweging van kosten en baten verhinderde mij om meer over deze man te weten te willen komen. Jacques’ zoon Mich(a)el, geboren in Den Haag in 1778, was de man die aan het hoofd staat van de Bergen op Zoomse tak van de Rogiers. Hij verliet Den Haag in het begin van de 19^e eeuw en ging bij het Bergse garnizoen aan de slag. Of hij naaste verwanten had wist ik niet. Ik had dat niet nagetrokken. Maar van Michael zelf en van zijn nazaten weet ik vrijwel alles wat er te weten valt.

Rob van Koert uit Den Haag wist juist niets van Michael en diens nageslacht, maar des te meer van Michaels oudste broer Louis en zijn nazaten. Hij heeft in 1995 een genealogie van hen geschreven. En hij had zich daarvoor ook verdiept in de afkomst van Jacques Rogier. Zijn hypothese - want zekerheid ontbreekt - is dat Jacques de onwettige zoon was van Barones Susan Marie du Tour (geboren Rogier). Susan Marie zou getrouwd zijn geweest met de adellijke heer Du Tour. Na het overlijden van Du Tour zou Jacques na een amoureuus avontuur in Carpentras zijn geboren. Moeder en zoon zouden al halverwege de 18^e eeuw in Den Haag hebben gewoond, maar naar Carpentras zijn teruggekeerd. Jacques kwam in 1775 opnieuw naar Nederland, waarschijnlijk als werknemer in het gevolg van de Franse ambassadeur. De peetvader van zijn latere kinderen was namelijk Louis Jules Cesar, Marquis de Montclard, zelf zoon van Emanuel Louis, Hertog van Noailles, destijds ambassadeur van Frankrijk in de Nederlanden. Uit de genealogie van de familie van Doorn leidt Rob voorts af dat de echtgenote van Jacques, Johanna van Doorn, van goeude komaf was.

- Blz. 18
H. van Westenbrugge meldde mij dat de toevoeging van een gieterij aan de smederij van P.J. van Mechelen plaatsvond in 1924, toen de firma de geliquideerde gieterij van Hagenaars Bol & Co overnam. De hoefsmederij en tuigmakerij van P.J. van Mechelen stamt uit 1869. In 1890 startte het bedrijf met rijwielfabricage en rond 1910 ging men zich meer toeleggen op de vervaardiging van scheepstuigage. Dat laatste vormt nu de kern van de activiteiten van dit nog steeds bestaande en in Halsteren gevestigde bedrijf (Van Mechelen Lifting Gear BV).
- Blz. 25, Ernest Rogier
De foto op blz 28 hoort natuurlijk meteen na de laatste zin op deze pagina.
- Blz. 40
De optelling in de eerste kolom sluit niet op 38, maar op 36 aandelen. Dat komt omdat 2 aandelen, in het bezit van Ernest Rogier, in de optelling ontbreken. Ernest had dus geen 10, maar 12 aandelen.
- Blz. 49
Het is niet verwonderlijk dat Charles Rogier met zijn RNR probeerde om een positie te verwerven op de Nederlands-Indische markt voor filterpersen voor de suikerindustrie. Vanaf het einde van de 19^e eeuw werden in Nederlands-Indië maar liefst 190 suikerfabrieken opgericht; het merendeel op Java als staatsbedrijf. Rond 1930 waren daarin in totaal ongeveer 50.000 mensen werkzaam (Bron: W.A.I.M. Segers, *Changing Economy in Indonesia, Volume 8 Manufacturing Industry 1870 / 1942*, Royal Tropical Institute, The Netherlands, 1987).
- Blz. 65, onderschrift foto
Volgens militaire deskundigen moet hier sprake zijn van een peloton en niet van een bataljon.
- Blz. 71, voetnoot xxvii
Het citaat in de voetnoot (blz. 134) is uit *Romeo and Juliet* van William Shakespeare (Act 4, scène 5)
- Blz. 80 e.v.
Verschillende lezers bevestigen uit eerste hand de gulheid waarmee Christ Rogier zijn vrienden en kennissen en hun kinderen tegemoet trad. De reacties op mijn website

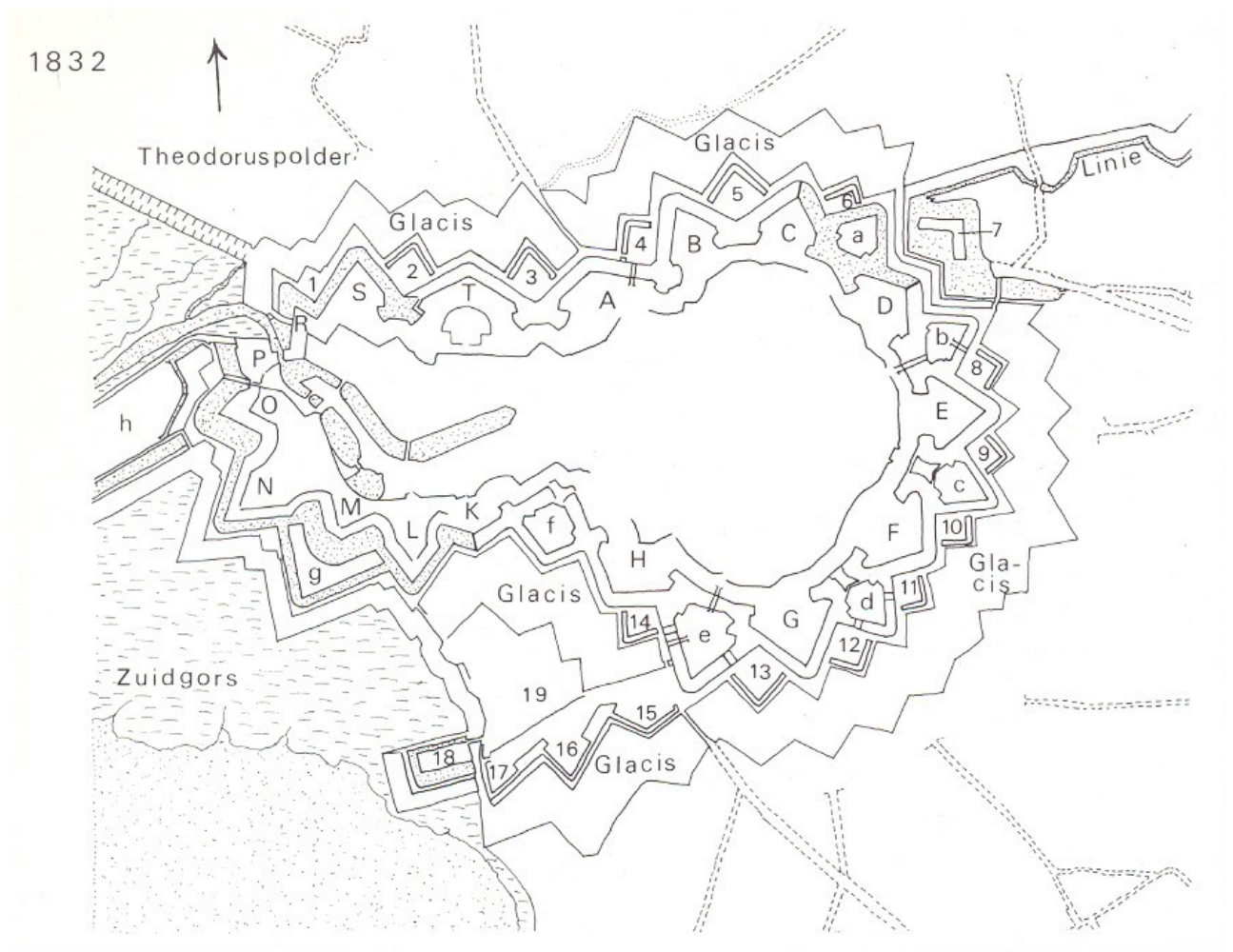
geven daarvan ook enkele voorbeelden.

Max Berger verstrekke daarnaast informatie die de indruk bevestigt dat de homosexualiteit van Christ Rogier eind jaren vijftig in Bergen op Zoom genoegzaam bekend was. Hij wees me op een liedje dat hij en zijn vrienden in die tijd, ze waren nog klein, zongen tijdens carnaval. Dit ging als volgt:

“Me n'ebbe 'n clubke opgericht
van mense mè d'n zuur gezicht:
Wij ebbe nooit niks;
de een ga mè mooie meskes mee,
mar wij mott n't doen mè Christ Rogier;
Wij ebbe nooit niks!”

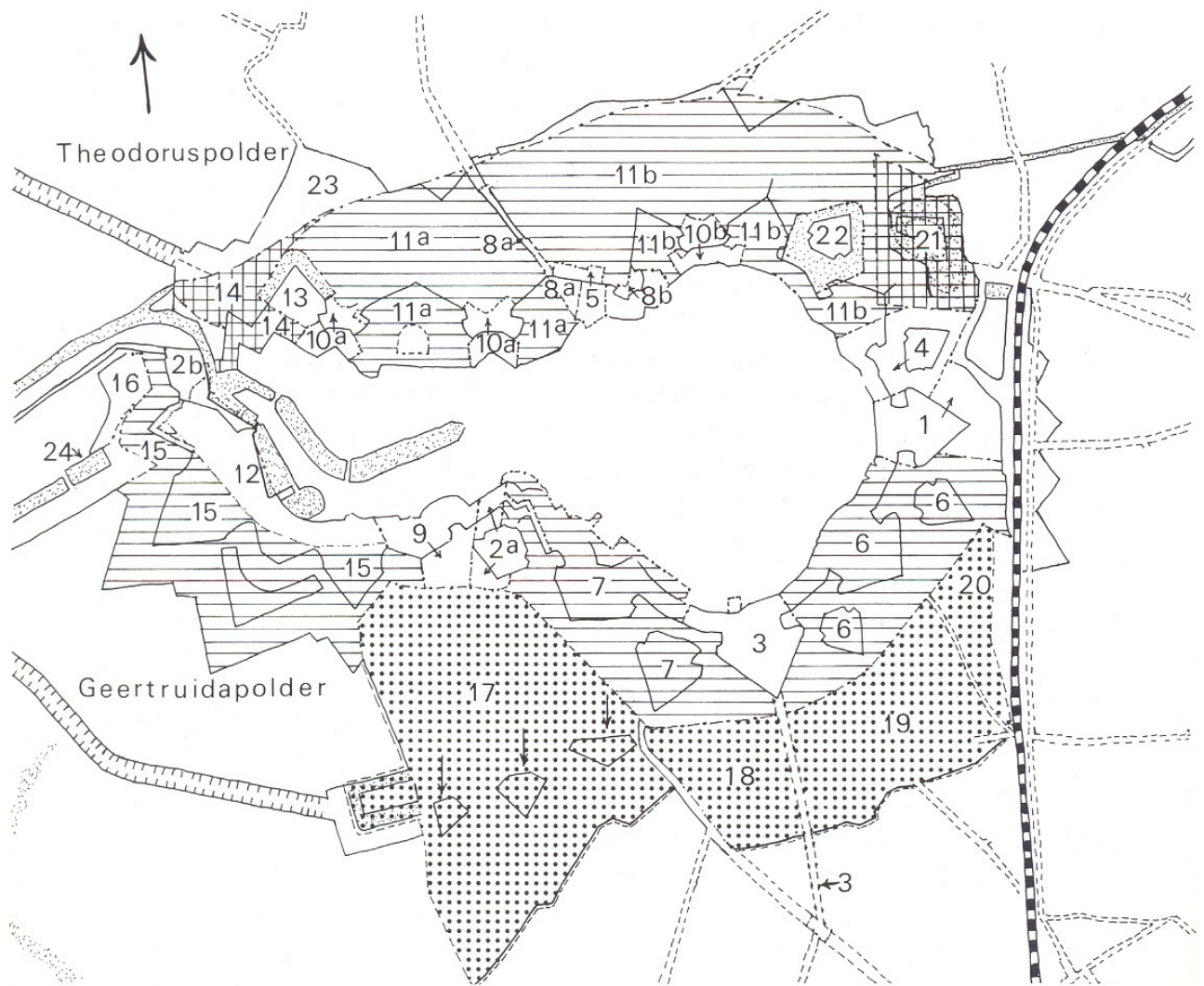
Max voegt er aan toe dat hij de portee van de tekst pas veel later begreep.

- Blz. 82
De term “episcopaat” duidt op bisschoppelijk gezag. Dat had de Deken van Bergen op Zoom natuurlijk niet. De term “clerus” was hier beter op zijn plaats geweest.
- Blz. 91
Vermeldenswaard is wellicht dat niet alleen mijn vader (hij zonder de benodigde academische titel) en mijn grootvader het vak van apotheker uitoefenden, maar ook mijn overgrootvader en betovergrootvader van Kalmthout. Waarschijnlijk verklaart dit waarom mijn grootvader zijn kinderen zwaar onder druk zette om farmacie te gaan studeren.
- Blz. 135
De tekst van voetnoot xxxv begint vanaf de zesde regel op deze bladzijde. De verwijzing zelf staat op bladzijde 123. Op de eerste regel van blz. 135 begint de tekst van voetnoot xxxiv. De verwijzing daarnaar staat op bladzijde 100.



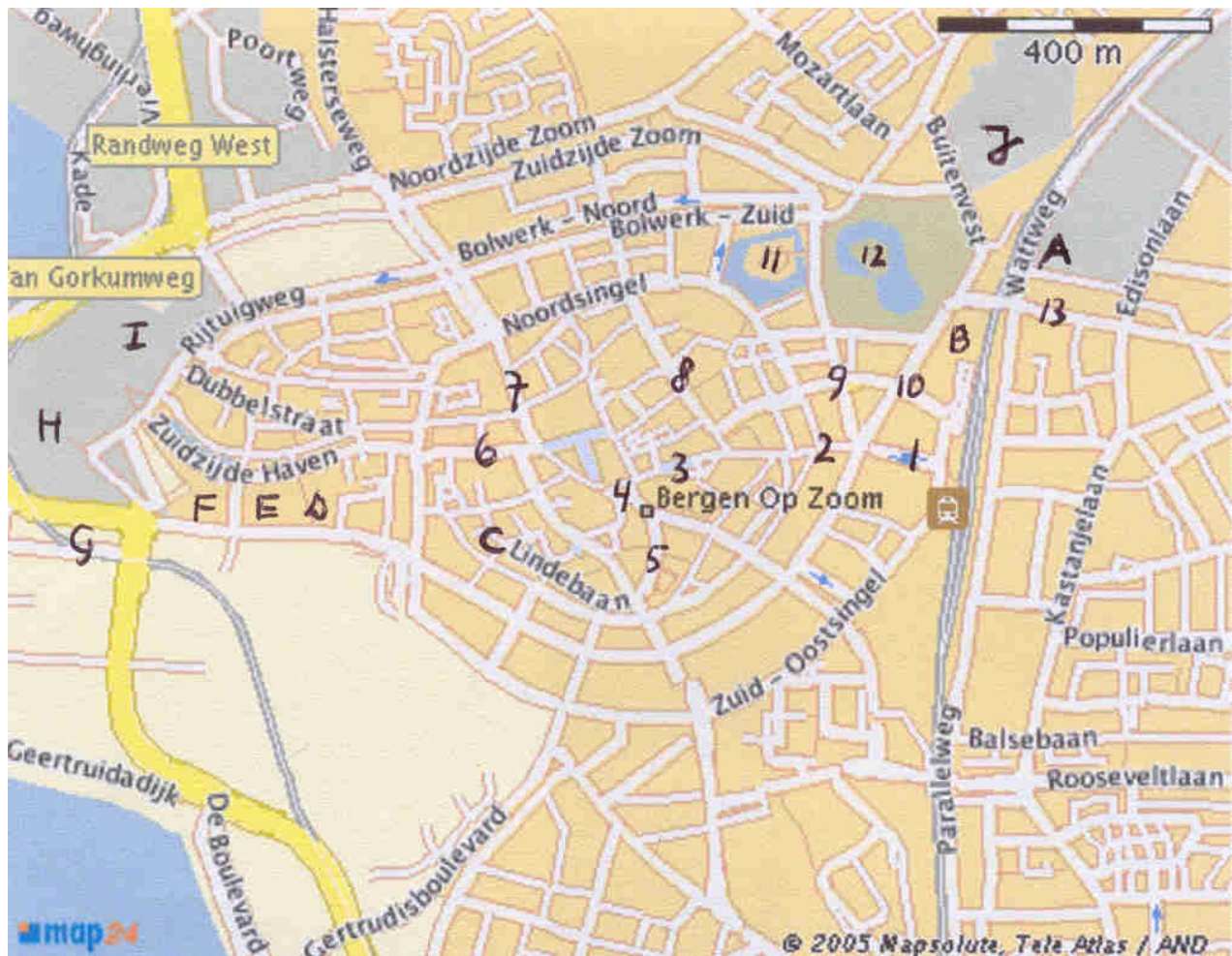
Bergen op Zoom in 1832.

Letters en cijfers verwijzen naar de verschillende soorten vestingwerken zoals bastions en ravelijnen (zie ook voetnoot iii, blz. 9)



Bergen op Zoom in 1890.

De gearceerde gebieden duiden op de delen van de stad waar in 1890 vestingwerken waren geslecht voor stadsuitbreiding: woningbouw en industriële ontwikkeling.



Bergen op Zoom 2006.

Straten

1. Stationsstraat
2. Wouwsestraat
3. Zuivelstraat
4. Grote Markt
5. Hoogstraat
6. Lievevrouwestraat
7. Steenbergsestraat
8. Blauwehandstraat
9. Arnoldus Asselbergsstraat
10. Bredasestraat
11. Ravelijn "Op den Zoom"
12. Anton van Duinkerkenpark
13. Wouwseweg

(Voormalige) fabrieksterreinen:

- A. IJzergieterij Rogier Nerinx Richter
- B. Suikerfabriek De Twaalf Apostelen (Rogier Laane Daverveldt)
- C. IJzerindustrie Asselbergs & Zn
- D. Gasfabriek
- E. Suikerfabriek Wittouck
- F. Zoutziederij Kok & Zn
- G. Suikerfabriek Zeeland
- H. Spiritusfabriek
- I. Maltoserie, Suikerfabriek vd Linden & Co, Potasfabriek
- J. Beckers haardenfabriek